

КВС Україна: наша історія дозволяє нам сміливо дивитися у майбутнє

24 листопада 2016 року в місті Кам'янець-Подільському відбулась урочиста церемонія відкриття надсучасного насінневого заводу німецької компанії KWS. Це знакова подія не лише для Хмельниччини та регіону, а й для всієї України. Яким був минулий рік для нового комплексу, нам розповів генеральний директор «КВС-УКРАЇНА» Олександр Федоров.

Пане Федоров, насамперед, дозвольте привітати Вас з першим ювілеєм заводу KWS у Кам'янці-Подільському. Розкажіть, будь ласка, як все починалось? Чому вибір пав саме на Хмельницьку область? Якими були інвестиції? Терміни будівництва?

Ідея будівництва нового заводу з кондиціювання насіння в Україні з'явилася давно, адже місія компанії – постачати насіння найвищої якості. І саме цим компанія KWS займається вже понад 160 років. Ще 8 років тому, прийшовши в компанію «КВС-УКРАЇНА», я розумів, що задля забезпечення постачання якісного насіння на український ринок необхідно гарантувати дотримання найвищих стандартів. Український ринок величезний, особливо по європейським міркам, і складний, але ми маємо пропонувати клієнтам насіння найвищої якості. Проте щоб мати таку якість, треба мати й можливості. Ділянку землі ми знайшли ще 2014 року, але німецький виважений підхід, зважування всіх "за" та "проти", переговори з міською грома-

Генеральний директор "КВС-Україна"
Олександр Федоров

дою зайняли багато часу. І ми дуже вдячні міському голові Михайлу Сімашкевичу за те, що прийняв нас у цьому чарівному місті, а також за його допомогу та підтримку.

Чому саме Хмельниччина? Бо зона виробництва нашого насіння зосереджена в

радіусі 150-200 км від заводу. Сьогодні це близько 15 господарств, які вже не один рік успішно займаються вирощування насіння під нашим наглядом та з дотриманням всіх рекомендацій наших спеціалістів. Ми задоволені таким співробітництвом та плануємо його розширювати за рахунок інвестицій в зрошення. Разом з партнерами ми допомагаємо аграріям придбати зрошувальні машини, вони встановлюють необхідну інфраструктуру, щоб вода була на полях. В результаті цей проект працює, ми збільшуємо площу під зрошення на наших насінневих ділянках.

Інвестиції в завод склали близько 20 мільйонів євро. Завод було побудовано практично з нуля і всього за рік: в листопаді 2015 року ми почали знімати ґрунт на ділянці, тому що раніше на території заводу була пустка, а вже за рік – урочисто перерізували стрічку на церемонії відкриття заводу. Треба сказати, що така інвестиція стала можливою тільки завдяки співробітникам «КВС-УКРАЇНА»: керівництво компанії повірило в наш колектив

ЗМІСТ

КВС Україна: наша історія дозволяє нам сміливо дивитися у майбутнє... 1
Сучасна торгівля продовольчими товарами розвивається /
Місцеві виробники шукають нові ринки збуту.....4
Захід «Бізнес в Україні: сьогодні і завтра.
Перспективи та виклики для майбутнього економічного розвитку» 7

Різдвяний вечір 2017	9
Перший Automotive Breakfast	11
Різновиди банківських рахунків в Україні.....	12
Реформа охорони здоров'я як драйвер	
інвестиційної привабливості України.....	13
Діджиталізація, інфраструктура, професійна освіта	14
Події/заходи Палати в 2017	15

бленого в будь-якій іншій країні світу. Наразі потужності заводу в основному спрямовані на український ринок, але також маємо експортні відвантаження до інших країн (Білорусь, Молдова, Казахстан та Грузія). Сподіваємось, що гармонізація законодавства з ЄС відкриє для нас двері і до країн Європейського Союзу.

Пане Федоров, яким був для Вас як для керівника підприємства та для самого заводу рік, що минає? Чи вдалося реалізувати всі плани?

У 2017 році нашому підприємству вдалося зміцнити свої позиції на ринку завдяки комбінації привабливості наших продуктів для українського виробника, а також професійній роботі нашого колективу. Ми пишаємось своїми досягненнями в сегментах насіння кукурудзи, цукрового буряку та озимого жита. Наш виробничий підрозділ, частиною якого є насінневий завод, спрацював в цьому році ефективно, перевиконавши плани виробництва у кількості та забезпечивши на найвищому рівні якість продукту (схожість, генетична чистота та інше).

та довірило нам такий проект. І, як бачимо, не прогадало.

Ми знаємо, що компанія KWS має давні відносини з подільським регіоном України: більше ста років тому у Вінниці працював завод з виробництва насіння цукрових буряків. Це правда?

Так, історія компанії KWS в Україні сягає корінням 1900 року, коли компанія побудувала завод з виробництва насіння цукрових буряків в місті Вінниця. Треба сказати, що 1914 року площі під вирощуванням насіння цукрових буряків сягали 11 тисяч гектарів! Але революція, громадянська та Друга світова війни зруйнували завод. Детальніше ознайомитись з історією KWS в Україні можна на нашому сайті. Але історія продовжується. Компанія KWS інвестує в Україну!

На яку потужність розрахований завод у Кам'янці-Подільському?

Потужність заводу – 6 тис. тонн насіння в рік. Завод спроектовано за принципом модульного будівництва, тобто проект передбачає, що ми можемо подвоїти наші потужності за рахунок додаткових інвестицій. При чому збільшити можливість до 12 тис. тонн насіння можемо протягом одного року.

Яке саме насіння виробляється на заводі у Кам'янці-Подільському?

Сьогодні завод виробляє лише насіння кукурудзи, але в майбутньому ми плануємо виробляти насіння гібридного жита, ріпаку та соняшника.

Продукція, яка виробляється у Кам'янці-Подільському, розрахована тільки на українських споживачів чи йде також на експорт?

Насіння, яке виробляється в Україні, нічим не відрізняється від насіння, ви-

Розкажіть, будь ласка, про лабораторію, яка працює на Вашому заводі.

Головне завдання нашої лабораторії полягає в поетапному аналізі та контролі сировини, починаючи з поля і закінчуючи насінням у мішку. Таким чином, відбір зразків з однієї і тієї ж партії протягом різних етапів виробництва відбувається від 5-ти до 10 разів. З таким підходом ми гарантуємо ту якість нашим споживачам, про яку з впевненістю говоримо.

Рік тому голова правління KWS SAAT SE др. Хаген Дюенбостель говорив на

відкритті про те, що передбачена друга фаза інвестицій у цей об'єкт. Розкажіть про це детальніше, будь ласка.

Як я вже казав, потужності заводу легко можуть бути подвоєні. Рішення з цього приводу буде прийнято за необхідності. Чітких термінів поки що не маємо.

Як Ви оцінюєте сучасний стан розвитку аграрної галузі України?

За останні роки аграрна галузь трансформувалася в потужний сектор економіки, завдяки якому країна продовжує сталий розвиток, не звертаючи увагу на складнощі, які з нею відбуваються. Разом з тим потрібно зрозуміти, що без відповідної

диверсифікації виробництва ми не зможемо стати успішними. Наведу приклад: дві третини виробленого зерна кукурудзи ми експортуємо. Останні декілька сезонів світова ціна знижується, що призводить до зменшення рентабельності виробництва. Страждає величезна кількість сільгосп підприємств та фермерів, тобто економіка країни в цілому. На мою думку, необхідно створювати сприятливий інвестиційний клімат у переробну галузь, щоб переробляти ці мільйони тонн всередині країни. Ми ж розуміємо, що зерно кукурудзи ніхто не вживає одразу, спочатку його переробляють, але за кордоном. Чому?

Які сфери сільського господарства слід оптимізувати і як, на Вашу думку?

З попереднього мого вислову зрозуміло, що завдання сільського господарства в цілому – якомога швидше перетворитися з виробника сировини на виробника кінцевого продукту, що в решті решт допоможе галузі функціонувати з прибутком. З моєї точки зору, у рослинництві вже маємо потужні результати, в той час як тваринництво ще не вичерпало повністю свій потенціал. В нас все досить добре у птахівництві та свинарстві, а от молочне та м'ясне скотарство потребує уваги та інвестицій.

Шановний пане Федоров, дякуємо за розмову!

Галузь у фокусі: харчова промисловість України має великий потенціал

Сучасна торгівля продовольчими товарами розвивається / Місцеві виробники шукають нові ринки збуту

Київ (GTAI) – Ринок продовольчих товарів в Україні відновлюється після кризи 2014 і 2015 років. Але показники витрат на харчові продукти на душу населення і показники споживання багатьох харчових продуктів є значно нижчими за ці показники в інших країнах Східної Європи. При чисельності населення країни у 42 млн жителів ринок матиме великий потенціал, якщо вдасться досягти стійкого економічного зростання. Можливості відкриваються при співпраці з місцевими фірмами як у сфері виробництва, так і у сфері ноу-хау, пов'язаного з експортом (адреси в мережі Інтернет)

Ринкові можливості Продовольчий ринок України має великий потенціал для надолуження згаяного

Після занепаду в 2014 (фактичний показник: -3,2 відсотка) і 2015 роках (-17,6 відсотків) торгівлю продовольчими товарами в Україні у 2016 році знову вдалося трохи збільшити – на 1,5 відсотка. За даними Держстату, у першому півріччі 2017 року зростання продовжилося фактично на 8,8 відсотка, що в перерахунку на грошовий еквівалент складає майже 3,8 мільярди євро. Але таким чином за вказаний період кожен українець витратив на продукти харчування лише 88,2 євро.

Причина такого невеликого показника полягає у низькій купівельній спроможності населення з середнім місячним доходом у сумі 85 євро у 2016 році, високому значенні самозабезпечення українців продуктами з власних господарств та порівняно низьких цінах. Але і у порівнянні з абсолютними показниками рівень споживання харчових продуктів на душу населення у багатьох регіонах є значно нижчим, ніж в інших країнах Східної Європи.

Одночасно завдяки цьому на ринку з приблизно 42 мільйонами споживачів виникає величезний потенціал для надолуження згаяного, звичайно ж, за умови, якщо Україні вдасться досягти стійкого економічного зростання. Потенційні можливості для іноземних виробників харчових продуктів можуть дати країні шанси орієнтуватися на Захід, здійснювати

прогресивну глобалізацію з уніфікацією харчових звичок і забезпечувати молоді велику відкритість для споживання нових продуктів. Цей розвиток посилюється зростаючою мобільністю завдяки нещодавно наданому безвізовому режиму для подорожей до держав Шенгенської зони.

З огляду на низьку купівельну спроможність людей, дуже важливу роль при прийнятті рішення про здійснення покупки відіграє ціновий аспект. Одночасно, за словами експертів ринку, потреба споживачів у високій якості залишилася на диво високою, навіть під час кризи. Споживачам потрібна продукція, якості якої вони зможуть довіряти. З цим аспектом є прямо пов'язана обізнаність українців про торгові марки. Зростання фіксується і у біо сегменті. Значно меншим, ніж у Західній Європі, на сьогоднішній день є споживання готових і заморожених продуктів. На зниження купівельної спроможності виробники відреагували, запропонувавши, наприклад, менші упаковки кави. Більшу частину попиту на харчові продукти Україна може покривати самостійно. Місцеві виробники посідають сильну позицію у багатьох галузях і мають хорошу репутацію.

Сучасна роздрібна торгівля продовольчими товарами розширюється

За словами ринкових експертів, близько половини ринку продовольчих товарів становить сучасна роздрібна торгівля, а іншу половину – ринки, базари та дрібні приватні магазини. Але структурна реорганізація

у сучасні торговельні площі йде повним ходом. Таку реорганізацію прискорюють переважно місцеві торговельні мережі, які відкривають все більше супермаркетів, в той час як дрібні незалежні учасники ринку здають свої позиції. Через конфлікт у колі порівняно багатій Східній Україні пріоритет щодо відкриття нових магазинів географічно перемістився до Києва, а також на Південь та Захід країни. Ще одна причина розширення торговельних мереж полягає в тому, що покупці віддають перевагу здійсненню покупок на місці. До провідних іноземних компаній на ринку продовольчих товарів належать «Metro Cash & Carry», «Auchan» і «Billa» («REWE-Group»).

З настанням кризи асортимент продукції на ринках зменшився, але зараз він знову демонструє зростання. Через взаємні санкції з полиць зникли харчові продукти з Росії. Все більше мереж супермаркетів впроваджують і товари під власними торговими марками. У сучасній торгівлі доступ постачальників харчових продуктів на ринок відбувається безпосередньо через мережі супермаркетів. Постачання в межах традиційної торгівлі відбувається через дистриб'юторів.

Місцева галузева структура Харчова промисловість є важливою галуззю економіки

Харчова промисловість і виробництво напоїв належать до найважливіших галузей промисловості в Україні. З реалізованим виробництвом, яке в грошовому вираженні склало 16,2 мільярди євро, у загальнонаціональному промисловому ви-

Оборот роздрібної торгівлі деякими харчовими продуктами в Україні у 1 півріччі 2017 року

	Оборот роздрібної торгівлі (у млн євро) ¹⁾	Фактична зміна (у %) ²⁾	Витрати на душу населення (у євро) ¹⁾	Частка товарів місцевого виробництва (%)
Роздрібна торгівля харчовими продуктами в цілому, зокрема:	3.754,5	8,8	88,2	82,9
.Свіже і заморожене м'ясо	202,1	-4,9	4,7	96,5
.Ковбасні вироби	187,0	4,7	4,4	95,1
.Консерви (м'ясні продукти)	27,2	8,3	0,6	92,1
.Риба і морепродукти	96,2	9,7	2,3	62,0
.Консерви (рибні)	53,3	19,4	1,3	67,5
.Сири	151,7	1,5	3,6	86,5
.Вершкове масло	52,5	-8,2	1,2	97,0
.Яйця	57,7	6,6	1,4	99,1
.Харчова рослинна олія	50,1	-3,1	1,2	92,9
.Цукор	42,6	11,3	1,0	97,5
.Хлібобулочні вироби (без кондитерських виробів)	135,8	9,3	3,2	98,0
.Кондитерські вироби (хлібобулочні вироби)	160,3	16,6	3,8	93,3
.Інші кондитерські вироби (включаючи морозиво)	266,5	17,3	6,3	86,9
.Борошно	19,6	2,9	0,5	95,5
.Зерно, крупи	69,3	19,1	1,6	93,0
.Макаронні вироби	49,6	15,8	1,2	75,3
.Свіжі овочі, зокрема:	132,5	33,4	3,1	82,1
..картопля	16,8	-3,8	0,4	83,9
.Свіжі ягоди, виноград, горіхи	182,8	11,7	4,3	38,1
.Перероблені овочі і фрукти	45,4	46,7	1,1	64,3
.Консерви (овочі)	32,6	8,3	0,8	77,1
.Консерви (фрукти і ягоди)	8,9	0,6	0,2	56,9
.Горілка, шнапс, лікер	192,1	-6,3	4,5	73,5
.Напої з низьким вмістом алкоголю	22,5	3,3	0,5	94,6
.Вино	94,8	0,9	2,2	63,3
.Коньяк	60,6	-2,1	1,4	81,1
.Ігристе вино	35,7	-6,3	0,8	77,4
.Пиво	191,9	2,6	4,5	89,1
.Безалкогольні напої, зокрема:	136,8	14,1	3,2	93,6
..фруктові соки	48,8	7,9	1,1	94,7
.чай, кава, какао і приправи, зокрема:	148,1	10,2	3,5	56,3
..чай	46,4	2,1	1,1	74,4
..кава	78,8	6,7	1,9	43,1
.Дієтичні та гомогенізовані харчові продукти, дитяче харчування	39,4	15,6	0,9	43,5
.Тютюнові вироби	288,8	9,8	6,8	88,9
.Інші харчові продукти	200,2	11,4	4,7	82,8

1) Перерахунок на середній курс обміну валюти, встановлений Національним банком України у 1-му півріччі 2017 року: 1 євро = 28,94 грн.;

2) зміна у 1-му півріччі 2017 року в порівнянні з 1-м півріччям 2016 року

Джерела: Держстат, підрахунки Агентства «Germany Trade & Invest»

Провідні підприємства роздрібної торгівлі продовольчими товарами в Україні

Підприємство (мережі супермаркетів)	Оборот у 2015 році (у млн євро) ¹⁾	Зміна у 2015/14 рр. у % ²⁾	Інтернет-адреса
«АТБ-Маркет»	1.596	-22,9	www.atbmarket.com
«Фоззі Груп» («Сільпо», «Фора», «Фоззі», «Біла Ромашка», «Ringoo»)	1.448	-17,2	www.fozzy.ua
«Метро Кеш енд Кері Україна»	421	-18,0	www.metro.ua
«Ашан Україна»	366	-13,8	www.auchan.ua
«Фудмережа» («Велика Кишеня»)	253	-1,1	www.kishenya.ua
«Омега» («Варус»)	224	17,6	www.varus.ua
«Таврія Плюс» («Космос»)	200	-20,9	www.tavriav.ua
«Еко» («Еко-Маркет»)	197	-22,3	www.eko.com.ua
«Український Рітейл» («Брусничка»)	150	-18,5	www.brusnichka.com.ua
«Білла Україна»	81	-21,9	www.billa.ua

1) Перерахунок на середній річний курс обміну валюти: 1 євро = 24,191 грн.; 2) номінальна зміна на основі євро

Джерела: складено за даними «ТОП-100 Рейтинг крупнейших»/комунікаційного хабу «Економіка», дослідження та розрахунки Агентства «Germany Trade & Invest»

Перелік провідних виробників продовольчих товарів в Україні

Підприємство/Холдинг	Примітки/продукція	Інтернет-адреса
«Carlsberg Ukraine»	пиво	www.carlsbergukraine.com
«Данон Україна»	молочні продукти	www.danone.ua
«Global Spirits»	алкогольні напої	www.globalspirits.com.ua
«Кернел»	соняшникова олія	www.kernel.ua
Кондитерська компанія «АВК»	кондитерські вироби	www.avk.ua
Корпорація «Оболонь»	пиво	www.obolon.ua
«Люстдорф»	молочні продукти	www.loostdorf.com
«Молочний альянс»	молочні продукти	www.milkalliance.com.ua
«Миронівський хлібопродукт»	зерно, птиця, яловичина	www.mhp.com.ua
«Миронівська птахофабрика»	птиця; торгова марка «Наша Ряба»	www.mpf.org.ua
«Рошен»	кондитерські вироби	www.roshen.com
«Терра Фуд»	молочні продукти	www.terrafood.ua
«Вім-Білл-Данн Україна»	молочні продукти	www.wimm-bill-dann.com.ua

робництві на цю галузь припадала частка у 21,6 відсотків. Після обвалу фактично на 11,7 відсотків у 2015 році об'єм виробництва у цій галузі знову вдалося збільшити у 2016 році (+4,4 відсотки) і в перші сім місяців 2017 року (+4,6 відсотків).

Україна має величезний потенціал для сільськогосподарства і харчової промисловості. Вже на сьогоднішній день країна є найбільшим у світі виробником соняшникової олії. Проте з впровадженням сучасних методів виробництва продуктивність харчової промисловості може зрости значно більше.

Шанси на співпрацю при впровадженні стандартів ЄС та поліпшенні якості продовольчих товарів

Труднощі для галузі полягають у зниженні купівельної спроможності вітчизняного покупця та у втраті колись важливого російського ринку. Можливості відкриваються в освоєнні нових експортних ринків, насамперед, у ЄС, з яким з 1.1.16 діє Угода про вільну торгівлю. При дотриманні стандартів, необхідних для імпорту в ЄС, та поліпшенні якості продовольчих товарів відкривається багато можливостей для співпраці з іноземними

підприємствами, якими можуть бути або інвестори, або постачальники технологій, ноу-хау та напівфабрикатів. Отримати вигоду місцеві підприємства можуть від своєї конкурентоспроможності, яка зростає через девальвацію національної валюти, а також від зростаючого у всьому світі попиту на продовольчі товари. Іноземні підприємства випускають велику кількість продукції для експорту з України.

Зовнішня торгівля З 2016 року невелика тенденція до збільшення імпорту харчових продуктів

Через кризу імпорт українських продовольчих товарів сильно знизився у 2014 і 2015 роках. Якби у 2013 році країна ще імпортувала харчові продукти та напої (товарні позиції 0 і 1 у Міжнародній стандартній торговій класифікації (SITC)) на суму 7,2 мільярдів доларів США (дол. США), то у 2015 році доходи склали б лише 3,0 мільярди дол. США. З тих пір тенденція до імпорту харчових продуктів знову помірно зростає. З імпортом на суму близько 177 мільйонів дол. США у перші сім місяців 2017 року Німеччина була другою після Польщі (181 мільйон дол. США) країною-постачальником

продовольчих товарів до України. Третє і четверте місце займали Туреччина (141 мільйонів дол. США) та США (111 мільйонів дол. США).

Ділова практика

Митне оформлення та здійснення митних операцій належить до компетенції Державної фіскальної служби (Державна фіскальна служба України, <http://sfs.gov.ua>). Для харчових продуктів обов'язковою є санітарно-епідеміологічна експертиза. Її проведення є завданням Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (www.consumer.gov.ua). Продукція тваринного та рослинного походження підлягає ветеринарному та фіто-санітарному контролю. В процесі укладення Угоди про асоціацію з ЄС український уряд взяв на себе зобов'язання зменшити торговельні обмеження і привести технічні норми й стандарти у відповідність з технічними нормами і стандартами ЄС. За словами експертів, ця сфера потребує всебічного дерегулювання.

Маркування та етикетування товарів в Україні здійснюється українською мовою або поширеною у країні регіональною мовою, такою як, наприклад, російська. Але для уникнення проблем експерти ринку рекомендують використовувати державну мову – українську. На продовольчих товарах, серед іншого, слід зазначити дату виробництва і дату закінчення мінімального терміну зберігання. Також обов'язково слід наводити інформацію про те, чи містить продукт генетично модифіковані організми.

З часу набуття чинності Угодою про вільну торгівлю з ЄС продукція, що імпортується з ЄС, звільнена від ввізного мита. Але такі грошові збори, як збір за митне оформлення та акцизний збір, продовжують і далі застосовуватися. На сьогоднішній день діє заборона на імпорт харчових продуктів з Росії.

Імпорт продовольчих товарів до України (у млн дол. США)

Код за системою HS *)	Товарна група	2015	2016	з них з Німеччини (2016)
02, 1601, 1602	М'ясо і м'ясні продукти	109,5	92,4	22,6
0401 - 0408	Молоко і молочні продукти, пташині яйця	79,7	59,2	13,3
03, 1604, 1605	Риба і ракоподібні, молюски та інші водяні безхребетні й готові вироби з них	323,3	460,0	2,4
10, 11, 19	Зерно та зернові продукти, макаронні та хлібобулочні вироби	254,3	259,3	18,9
07, 08, 20, 1210 - 1212	Овочі, фрукти й готові вироби	651,1	678,1	7,3
17, 0409	Цукор, кондитерські вироби, мед	34,9	56,5	6,2
09, 18	Кава, чай, какао, прянощі та вироби з них	379,3	404,9	39,7
21, 2209	Різні харчові продукти та готові вироби	340,4	329,1	81,8
2201 - 2206, 2208	Напої	232,8	288,8	33,4
1201 - 1208, 15	Насіння і плоди олійних рослин; інше насіння, плоди та зерна тощо.	356,9	516,5	18,1
Разом		2.762,2	3.144,8	243,7

Джерело: Держстат

Захід «Бізнес в Україні: сьогодні і завтра. Перспективи та виклики для майбутнього економічного розвитку»

„Вийти за межі власного звичного сприйняття” – саме цей девіз став головною ідеєю заходу Німецько-Української промислово-торговельної палати, який у рамках «Німецьких тижнів» в Україні відбувся 14 листопада 2017 року у Києві.

Критика, що реформаторський запал може згаснути раніше, ніж буде дійсно запроваджено реальні реформи, в окремих випадках є дійсно справедливою. Проте на цьому заході, в першу чергу, мова йшла про те, щоб відірвати погляд лише від звичних буденних справ і проблем і зазирнути за горизонт, поставивши собі при цьому запитання, що загалом відбувається у світовій економіці і дослідницькій сфері.

Четверта промислова революція, цифрові технології, які значно змінять наше життя, такі як, наприклад, блокчейн, а разом з тим пов'язані з ними виклики для нашої освітньої системи – це лише деякі з тих тем, які обговорювались під час дискусії.

«Україна є сповненою ідеями, має прекрасних людей, інновативних енергійних підприємців та багато цікавих можливостей. Давайте менше скаржитися і показувати пальцем на уряд, а більше міркувати над тим, що ми як підприємці можемо зробити для того, щоб долучитися до зростання в Україні і надання її економіці більшої динаміки та швидкості», – одночасно висловився Президент Німець-

ко-Української промислово-торговельної палати Андреас Лір.

Михайло Тітарчук, заступник Міністра економічного розвитку і торгівлі України, виступаючи на заході як головний доповідач, висловив думку, що «нова технологічна революція, яка достеменно змінить світову економіку, є одночасно і викликом, і шансом для України». Власне варіантів вибору, чи приєднатися до цієї революції «Індустрія 4.0» чи ні, урядам усіх держав залишається небагато.

Учений-економіст Владислав Іноземцев відповідав на запитання щодо шансів та ризиків процесу децентралізації в Україні,

сконцентрувавши свою увагу на тому, що впровадження децентралізації є принциповим питанням для України, на яке вона сама має дати однозначну відповідь, бо зі зміцненням комунальних та регіональних структур Україна все більше рухатиметься у напрямку ЄС. Хоча він при цьому ще й додав, що одночасно з цим в Україні немає наразі перспектив вступу до ЄС, а тому сенс цього наближення є доволі сумнівним. На це Вольфганг Біндзайль з

Посольства Німеччини в Україні заперечив, що якраз зміцнення місцевого самоврядування багато міжнародних експертів розцінюють як один з найуспішніших кроків на шляху до реалізації реформ в Україні.

Друга секція була присвячена питанням діджиталізації робочих процесів, розвитку людських ресурсів та його впливу на конкурентоспроможність бізнесу. У цьому ас-

пекті вирішальну роль, звичайно, відіграє та буде і надалі відігравати сучасна освіта і цей фактор стосується, насамперед, України, яка має в перспективі обов'язково врахувати ці сучасні тенденції при формуванні стратегій розвитку держави.

Ми дякуємо усім нашим доповідачам і модераторам дискусії, а також нашим гостям, які з цікавістю взяли участь в обговоренні.

Шановні пані та панове, ми хотіли б звернути Вашу увагу на нове запрошення Фонду «Пам'ять, відповідальність і майбутнє» і просимо подавати заявки на грант.

МЕЕТ UP! Німецько-українські зустрічі молоді 2018 ЗАПРОШЕННЯ ПОДАВАТИ ЗАЯВКИ НА ГРАНТ

Фонд EVZ підтримує в 2018 році німецько-українські та німецько-українсько-російські зустрічі молоді для учасників та учасниць у віці з 16-35 років. Заявки на грант мають бути подані в Фонд EVZ найпізніше до 15.2.2018 р.! Проекти мають бути закінчені до 30.04.2019 р.! Метою програми «МЕЕТ UP! Німецько-українські зустрічі молоді» є інтенсифікувати відносини з Україною, надати підтримку молодим людям з Німеччини та України з активною позицією за демократичні цінності та

підтримати порозуміння між народами. Підтримуються як вже існуючі, так і нові німецько-українські та німецько-українсько-російські молодіжні партнерства. Більш детальну інформацію про конкурс та формуляри можна знайти тут: www.stiftung-evz.de/rus/podderzhka-projektov/vystuplenie-za-prava-cheloveka/meet-up.html www.stiftung-evz.de/handlungsfelder/handeln-fuer-menschenrechte/meet-up.html MEET UP! на www.facebook.com/meetup.evz/ Ми будемо раді, якщо Ви поділитесь

повідомленням про конкурс з іншими зацікавленими. В разі питань звертайтеся, будь ласка, до Евелін Шеер та Артема Йовенко: Evelyn Scheer / Artem Iovenko Meet up! Deutsch-Ukrainische Jugendbegegnungen Stiftung «Erinnerung, Verantwortung und Zukunft» scheer@stiftung-evz.de und iovenko@stiftung-evz.de Tel.: +49 (0)30 25 92 97-65 Tel.: +49 (0)30 25 92 97-31 Fax: +49 (0)30 25 92 97-11

Різдвяний вечір 2017

Цей зимовий сезон Німецька-Українська промислово-торговельна палата відкрила цікавою прем'єрою – Різдвяним вечором. 7 грудня 2017 року перед членами Палати гостинно відкрила двері Національна філармонія України.

На початку вечора Президент Палати Андреас Лір та Голова правління Александер Маркус щиро привітали усіх гостей, які цього вечора люб'язно скористалися запрошеннями від Палати. Після вітальних напоїв Андреас Лір виступив з промовою. Він підбив підсумки 2017 року, у якому Палата відсвяткувала свій перший ювілей. Це був активний і багатий на події рік, який запам'ятався нам усім численними цікавими заходами і ознаменувався тим, що до Палати долучилися понад 100 нових членів. Наступним виступив Александер Маркус, який подякував у своїй промові спонсорам свята, без яких його проведення було б неможливим. Відзнаки як головні спонсори отримали Йозеф

Граф, «Порше Україна» і Ральф Бультшні-дер, «Воркконсалт». Перед входом до філармонії гості свята могли ознайомитися з новою моделлю Volkswagen Arteon, яку запропонували до уваги гостей представники «Порше Україна». Компанія «Костал Україна» виступила золотим спонсором Різдвяного вечора, а срібними спонсорами стали «Метро Кеш енд Кері Україна» та «АКВ Українське каолінове товариство». Ми щиро дякуємо Андрію Гордієнку, генеральному директору ТОВ «АКВ Українське каолінове товариство» за те, що він спеціально приїхав на цей вечір з Глухівців на Вінниччині.

Пізніше гостей запросили у концертний зал філармонії. Там для них камерний оркестр філармонії виконав чудову музичну програму, яка складалась з відомих мелодій і створила у всіх гостей світлий різдвяний настрій. Насолодившись концертом, гості продовжили спілкування у затишній святковій атмосфері.

Перший Automotive Breakfast

7 грудня 2017 р. Німецько-Українська промислово-торговельна палата – у співпраці з Асоціацією автовиробників України «Укравтопром» та Федерацією роботодавців автомобільної галузі – запросила представників цієї галузі на перший Automotive Breakfast у готелі «Інтерконтиненталь».

Зі сторони Уряду України проведення такого заходу підтримав Офіс реформ КМУ. Перший заступник Міністра економічного розвитку і торгівлі України Максим Нефьодов привітав у своїй вступній промові цю ініціативу, проте наголосив також і на тому, що ця галузь промисловості зараз не повинна розраховувати на фінансову підтримку та дотації з державного бюджету: „Легких грошей зараз у нас для Вас немає!“ Представники українського автопрому зауважили на це, що у світі є багато країн, у яких автомобільна промисловість розвивається, не в останню чергу, і завдяки державній фінансовій підтримці і такими країнами є, наприклад, Росія чи Узбекистан. Проте і автомобільний сектор країн ЄС також має достатню фінансову підтримку на державному рівні – наприклад, у вигляді бонусів за утилізацію старих автомобілів чи пільг при інвестуванні у цю галузь. Представники іноземних компаній, які працюють в Україні у галузі виробництва компонентів для автомобільної промисловості, згадували, насамперед, про проблеми міграції робочої сили та брак кваліфікованих працівників. З огляду на це, вони розповіли про ті конкретні кроки, які вони започаткували за власною ініціативою для співпраці з українськими освітніми установами, намагаючись посприяти вирішенню цієї проблеми. Представники автодилерів теж брали участь у цій дискусії, хоча й зазначали у своїх виступах, що їхні проблеми носять зовсім інший характер.

Німецько-Українська промислово-торговельна палата запропонувала у рамках цього сніданку ознайомлення з підходами до розвитку цієї галузі промисловості в Європейському Союзі через кластери, які об'єднують підприємців по усьому ланцюжку створення доданої вартості. Голова правління Палати Александер Маркус конкретно наголосив на досвіді регіону Берлін-Бранденбург, який деякий час тому почав розвивати у себе автомобільний кластер, який зараз об'єднує приблизно 300 підприємств.

Наступним кроком Німецько-Українська промислово-торговельна палата разом зі своїми партнерами з економічних та урядових кіл вбачає створення плану дій для запуску кластерної ініціативи в Україні у галузі автомобільної промисловості.

Різновиди банківських рахунків в Україні

Відповідно до міжнародних стандартів розрізняють рахунки для резидентів та нерезидентів.

НЕРЕЗИДЕНТИ:

Перш ніж відкрити рахунок у банку, нерезиденту обов'язково потрібно пройти процедуру реєстрації. Відповідно до зареєстрованого статусу, є два різних типи гривневих рахунків (рахунок «N» та рахунок «P»), які стосуються таких видів компаній:

- Представництво іноземної компанії без господарської діяльності в Україні (рахунок-N)
- Представництво іноземного банку (рахунок-N)
- Представництво з дипломатичним статусом (рахунок-N)
- Представництво іноземної компанії зі здійсненням господарської діяльності в Україні (рахунок-P)

Іноземні інвестори (юридичні особи, нерезиденти) можуть відкривати рахунки з метою інвестування в Україну, придбання акцій або для внесення акціонерного капіталу при утворенні юридичної особи. Всі інші операції заборонені Національним банком України. З огляду на ці факти та невизначену правову ситуацію, рекомендується обов'язково отримати кваліфіковану консультацію, перш ніж відкрити рахунок з цією метою.

РЕЗИДЕНТИ:

Зареєстрована юридична особа (компанія) керується виключно загальними правилами для фінансових операцій Національного банку України (НБУ). Відкриття рахунку в національній або іноземній валюті можливе без суттєвих обмежень. Міжнародні розрахунки суворо регулюються валютним контролем НБУ. Як агенти валютного контролю Національного банку, всі комерційні банки зобов'язані неухильно контролювати валютні операції. Для цього там існують так звані «відділи валютного контролю».

Питання про коректне користування рахунком є досить непростим і вимагає докладного аналізу для точного дотримання усіх нормативних вимог НБУ. Саме тому рекомендується звертатися з усіх питань, які виникають при цьому аналізі, в міжнародні банки або великі державні банки, які тісно співпрацюють з міжнародними

юридичними фірмами та консалтинговими компаніями. Реєстрація юридичної особи в Україні має величезне значення не лише для чіткого дотримання законодавчих вимог, але й для отримання кредитів. Виходячи з діючого законодавства України, використання кредитних ресурсів або поворотної фінансової допомоги (так званої безпроцентної позики), яка б надавалась кредитором-нерезидентом резиденту, є неприпустимим. Виняток становлять кредити, затверджені і зареєстровані в Національному банку України. Зареєстрованим українським підприємствам чи представництвам типу „P” – на протипагу вищезгаданому – навпаки надається можливість отримувати без обмежень короткострокові кредити в гривні (терміном до одного року), середньострокові (до трьох років) і довгострокові (більше трьох років) у місцевих банках. Однак, як показує реальна практика, кредити терміном більше ніж на 12 місяців на ринку пропонуються дуже нечасто.

ВНУТРІШНІ ПЛАТЕЖІ

Українською національною валютою є гривна. (UAH). Усі платежі – готівкові чи безготівкові – в межах України повинні відбуватися виключно у гривні. Проте дозволяється заключати договірні угоди, погоджуючи вартість контрактів у еквіваленті до інших валют (найчастіше до долара США чи євро), хоча саме виставлення рахунку і його оплата відбуваються згодом у гривні. Будь-яке використання іноземної валюти на території України як засобу платежу або як застави може здійснюватися тільки тоді, коли на дії, пов'язані з цією трансакцією, отримується відповідний дозвіл НБУ (так звана «індивідуальна ліцензія Національного банку України»).

ЗДІЙСНЕННЯ ТРАНСКОРДОННИХ ПЛАТЕЖІВ

Національна валюта гривна (UAH) не є вільно конвертованою валютою. Усі операції з іноземними валютами регулюються валютним контролем. Вітчизняні юридичні особи в Україні можуть переказувати іноземну валюту для здійснення транскордонних платежів для наступних цілей:

- Переказ іноземної валюти за кордон для виконання договірних зобов'язань на користь (на рахунок) нерезидентів як за дорученням резидентів – суб'єктів підприємницької діяльності, так і на виконання власних зобов'язань щодо оплати робіт і послуг; приклад: оплата товарів, послуг, робіт, інтелектуальної чи іншої власності, процентних і кредитних ставок в рамках затверджених валютних кредитів;
- Перерахування дивідендів іноземним інвесторам або материнським компаніям;
- Повернення наданої нерезидентом і схваленої НБУ інвестиції при настанні терміну для такої виплати.

ВАЛЮТНИЙ КОНТРОЛЬ

Правила регулювання валютного контролю в Україні наразі є одними з найсуворіших у світі та пов'язані з політичною та економічною кризою, яка почалася в 2013 році і, на жаль, ще продовжується і донині. Ці обмеження застосовуються як до компаній, так і до фізичних осіб, хоча певні правила щодо цих категорій можуть не співпадати. Загалом, при плануванні бізнесу або інвестуванні в Україну слід розглядати фактично діючі правила валютного контролю.

Всі правила та заходи валютного контролю можна загалом розділити на дві групи:

- загальні правила регулювання валютного контролю і
- антикризові тимчасові обмеження на валютні операції, які були введені у 2013 році з подальшим подовженням терміну їхньої дії кожні 3-4 місяці з метою стабілізації української гривні та української економіки в цілому. 16 грудня 2016 року Національний банк України в черговий раз продовжив дію обмежень на грошово-кредитному та валютному ринках. Відповідно до Постанови НБУ № 410 від 13 грудня 2016 року та Постанови Національного банку № 45 від 30 травня 2017 р. більшість антикризових обмежень залишатимуться в силі аж до моменту фінансової стабілізації банківської системи України.

Текст: Комітет з питань банківських та фінансових послуг

Реформа охорони здоров'я як драйвер інвестиційної привабливості України

Вихід на нові ринки є комплексним питанням, що потребує розуміння політичного, юридичного та соціального ландшафту в специфічному регіоні. Ринок медичних послуг в Україні завжди мав значний потенціал для різноманітних надавачів медичних послуг, проте, через постійно змінювані геополітичні підходи, нестабільне фінансування, відсутність обов'язкового медичного страхування та обмежену реімбурсацію (відшкодування вартості лікарських засобів) потенційні інвестори були вимушені відкладати свої наміри щодо виходу український ринок. На щастя, нова команда Міністерства охорони здоров'я під керівництвом в.о. міністра пані Уляни Супрун, вносить ясність щодо реформаторських процесів в Україні та дає високі надії як для пересічних українців, так і для надавачів медичних послуг.

Лана Сінічкіна, партнер АО «Арцінгер», керівник практики охорони здоров'я та фармацевтики

Суть медичної реформи

Нещодавно ВРУ прийняла ряд законів, спрямованих на реформу діяльності закладів охорони здоров'я та фінансування медичних послуг. Закони пропонують новий підхід до фінансування закладів охорони здоров'я та індивідуальних лікарів-підприємців: тоді як наразі бюджетне фінансування можуть отримати лише державні та комунальні заклади охорони здоров'я, за новим підходом заклади охорони здоров'я будь-якої форми власності, а також індивідуальні лікарі-підприємці зможуть отримувати бюджетні кошти після укладення відповідного договору зі створюваною за законом Національною Службою Здоров'я. Існуючий принцип оплати за ліжко-місця поступиться принципу «гроші слідують за пацієнтом»: замість фінансування застарілих площ лікарень держава буде сплачувати за кількість пацієнтів, що звертаються до конкретного лікаря первинної ланки – сімейного лікаря, та за фактично надані послуги. Крім того, заклади охорони здоров'я зможуть самостійно вирішувати, де їм проводити лабораторну діагностику, як розширяти свої функції тощо.

Нещодавно прийнятий Закон «Про державні фінансові гарантії надання медичних послуг та лікарських засобів»

передбачає, що держава сплачуватиме за медичні послуги, що надаватимуться на первинному, вторинному та третинному рівнях, за екстрену та паліативну медичну допомогу, медичну реабілітацію, медичну допомогу дітям до 16 років та медичну допомогу у зв'язку з вагітністю та пологами. Крім того, передбачається реімбурсація вартості лікарських засобів. Оплата за медичні послуги вищого рівня буде здійснюватися закладам охорони здоров'я за встановленими в законодавстві тарифами напряму на підставі звітів щодо кількості та видів наданих медичних послуг. Всеукраїнська система E-health буде впроваджена з 2019 р. для відслідковування історії хвороби пацієнтів. Крім того, очікується, що нова система має знизити рівень самолікування, оскільки пацієнти отримають стимул звертатися до лікарів за рецептами, так як реімбурсація здійснюватиметься виключно за призначенням лікаря.

Наслідки медичної реформи для ринку медичних послуг

На первинному рівні нова система має запрацювати з 2018 р., тоді як на інших рівнях реформа буде впроваджуватися поступово до 2020 р. шляхом різноманіт-

них пілотних проектів. Реформа вплине не лише на фінансування, але і на загальну структуру ринку медичних послуг. Доступ до бюджетного фінансування стимулюватиме розвиток приватної медицини: наразі на ринку медичних послуг домінують державні та комунальні заклади (біля 90%), тоді як частка приватних закладів не перевищує 10%. Серед приватних закладів найбільша частка – у стоматологічних кабінетах (близько 50%), за ними слідують діагностичні послуги (18%), дерматологія та косметологія (15%), гінекологія та репродуктивне здоров'я (14%) та інші (3%). Можливість привабити більше пацієнтів завдяки наданню послуг, що фінансуються державою, мотивуватиме іноземних та місцевих інвесторів заходити на ринок, підвищувати рівень конкуренції та загальну якість та кількість послуг, що надаються.

Крім того, значного позитивного впливу зазнає сфера клінічних випробувань, оскільки заклади, що ефективно конкурують, зможуть залучити більше коштів на розвиток інфраструктури, що в свою чергу надасть більше можливостей для проведення клінічних випробувань. Україна, що має приблизно 42,5 млн. населення, має величезний потенціал для проведення

клінічних випробувань, що наразі розкритий не повною мірою. Українські заклади надають дані найвищої якості, що підтверджується аудитами FDA та EMA, в країні існує великий вибір потенційних учасників клінічних випробувань та досвідчених дослідників, дотримуються стандарти GCP тощо. Більша автономія та незалежність, що надаватиметься за реформою, спростить взаємодію між потенційними спонсорами та відповідними клініками та приведе до формування ширшого переліку

потенційних місць проведення клінічних випробувань, сприятиме утворенню незалежних центрів клінічних досліджень.

Безсумнівно, реформа буде болючою для державних закладів охорони здоров'я та суттєво вплине на бізнес-моделі приватних клінік, оскільки вона передбачає роботу з великим державним замовленням. Для того, щоб відчувати переваги від реформи, необхідно буде повністю змінити спосіб мислення осіб, залучених до охорони

здоров'я: впровадити найкращі практики підбору персоналу, переглянути ефективність використання коштів та забезпечити конкурентоздатну якість послуг. Всі ці зміни мають призвести до запуску ринку медичних послуг, що практично відсутній зараз. Державні заклади конкуруватимуть на одному ринку з приватними. Підвищення споживання медичних послуг сприятиме зростанню ринку, що зробить його більш привабливим для інвесторів – як місцевих, так і закордонних.

Діджиталізація, інфраструктура, професійна освіта

Андреас Лір, Президент Німецько-Української промислово-торговельної палати, про свої зустрічі у Берліні

8 листопада Президент Німецько-Української промислово-торговельної палати Андреас Лір перебував у Берліні. Там він зустрівся з Держсекретарем Федерального Міністерства транспорту і цифрової інфраструктури Райнером Бомбою, Надзвичайним і Повноважним Послом України у Німеччині Андрієм Мельником та його командою і з Міхаелем Хармсом зі Східного Комітету німецької економіки.

Головними темами усіх цих зустрічей були питання, які є нагальними та принциповими для німецького бізнесу в Україні: значні масштаби трудової міграції та все більш відчутний брак трудових ресурсів, необхідність подальшої розбудови інфраструктури – як дорож-

ньої, так і цифрової, а також продовження курсу реформ на загальнонаціональному та регіональному рівнях.

«Ми відчуваємо, що економіка знову йде вгору. Проте країні треба пришвидшити ці темпи, щоб успішно справитися з актуальними завданнями», – наголосив Андреас Лір під час своєї зустрічі з Послом України Андрієм Мельником.

При цьому Президент Німецько-Української промислово-торговельної палати запропонував свою активну підтримку з інструментів економічної політики Німеччини, які останніми десятиліттями знову виправдали себе: „Для чого по-новому винаходити велосипед? Просування смарт-хабів, розвиток ініціатив

регіональних промислових кластерів, інтенсивніше запровадження сучасної дорожньої та цифрової інфраструктури, а також – не в останню чергу – наближення вищої та професійної освіти до практичних вимог сучасного ринку – це ті важливі фактори, чому Німеччина сьогодні знаходиться там, де вона є, а німецькі компанії мають міжнародний успіх», – продовжив далі Андреас Лір.

Під час зустрічі з Держсекретарем Бомбою мова йшла, зокрема, про розвиток цифрової інфраструктури в Україні. Швидкісний інтернет-зв'язок є сьогодні наріжним каменем для діджиталізації економіки і все більше стає одним з тих факторів, які спонукають іноземних інвесторів прийняти рішення на користь чи проти інвестування.

Зі Східним Комітетом німецької економіки було погоджено продовжити вже розпочату ініціативу з залучення постачальників для німецької економіки, щоб разом з Федеральною спілкою матеріально-технічного постачання, закупівель і логістики крок за кроком залучати все більше українських машинобудівних підприємств як постачальників для німецької промисловості. Крім того, у програмі заходів на наступний 2018 рік заплановано великий спільний економічний форум разом зі Східним комітетом, DIHK, а також Німецько-Українською промислово-торговельною палатою.

Події/заходи Палати в 2017

Актуальні заходи Ви знайдете на нашій офіційній сторінці <http://ukraine.ahk.de/ua/home/>

Тема/Організатор	Дата	Місце проведення
Засідання комітету з питань права Німецько-Українська промислово-торговельна палата	18 грудня 2017 17.00 год	Місце проведення буде повідомлено згодом
Засідання комітету з питань податків та фінансової звітності Німецько-Українська промислово-торговельна палата	16 січня 2018 10.00 год	Вул. Пушкінська 34, 01004 Київ
Економічний форум «Україна – Баварія» Німецько-Українська промислово-торговельна палата	24 січня 2018 10.00 год	ІНК Akademie München, Орлеанштрассе 10-12, 81669 Мюнхен
Засідання комітету з питань будівництва та енергоефективності Німецько-Українська промислово-торговельна палата	25 січня 2018 10.00 год	Вул. Пушкінська 34, 01004 Київ
Інформаційний захід комітету з питань податків та фінансової звітності на тему «1С та санкції: юридичні аспекти та альтернативи» Німецько-Українська промислово-торговельна палата	25 січня 2018 16.00 год	Місце проведення буде повідомлено пізніше
Засідання комітету з питань банків та фінансових послуг Німецько-Українська промислово-торговельна палата	25 січня 2018 16.00 год	Вул. Пушкінська 34, 01004 Київ
Новорічний прийом Німецько-Українська промислово-торговельна палата, Посольство Німеччини в Україні	1 лютого 2018 18.00 год	Богдана Хмельницького 25 01901 Київ
Зустріч фірм-членів Німецько-Української промислово-торговельної палати Німецько-Українська промислово-торговельна палата	13 лютого 2018 16.00 год	Місце проведення буде повідомлено згодом.

ВИХІДНІ ДАНІ

Видавець:

Німецько-Українська промислово-торговельна палата
Germany Trade & Invest (GTAI)

Контакти:

Юліанна Вельбовець
Зв'язки з громадськістю/робота з майбутніми членами палати
Німецько-українська промислово-торговельна палата
Вул. Пушкінська 34, 01004, Київ, Україна
E-Mail: info@ukraine.ahk.de
yulianna.velbovets@ukraine.ahk.de
Сайт: ukraine.ahk.de
Twitter: AHK_Ukraine
Facebook: www.facebook.com/ahk.ukraine/
Telefon: +38 044 481 3399, 234 5595, 234 5998
Telefax: +38 044 235 4234, 234 5977

Відмова від відповідальності:

Інформаційний бюлетень базується на інформації національних та іноземних інформаційних агенств та ЗМІ, а також на повідомленнях Німецько-Української промислово-торговельної палати та GTAИ. Видавець не несе відповідальності за правильність, точність та актуальність пред'явленого змісту та авторизованих текстів Палати і GTAИ. Тиражування, продаж чи розповсюдження інформаційного бюлетеня, також і часткове, без письмового погодження Німецько-Української промислово-торговельної палати забороняються.

За підтримки:

Федеральне Міністерство економіки та енергетики

на підставі рішення Німецького Бундестагу